

59

ПЯТЬ

КАЗОК

МБ.

КРАКІВ

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

ЛЬВІВ

10

~~СЕКРЕТНО~~

6917

ПЯТЬ КАЗОК

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

ЖРАКІВ

1942

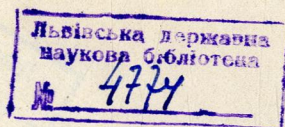
ЛЬВІВ

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

Микола Сазар

Ш9(0)6 я43

Ілюстрації
М. Білінського

Накладом „Українського Видавництва“, Краків, Райхсштрассе 34, II.
Друк: „Нова Друкарня Денникова“ під наказною управою, Краків.
Verlag: »Ukrainischer Verlag« G. m. b. H. Krakau, Reichsstrasse 34, II.
Druck: »Neue Zeitungsdruckerei“, Tr. Verw., Krakau, Orzeszkowag. 7.

Лис і Дрозд

1.

Ішов Кабан¹ у Київ на ярмарок. Аж назустріч йому Вовк.

— Кабане, Кабане, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, кумочку.

Ішли, ішли, аж назустріч їм Лис.

— Кабане, Кабане, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, кумочку.

Ішли вони, ішли, аж назустріч їм Заєць.

— Кабане, Кабане, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, небоже.

Ось вони всі йдуть. Ішли, ішли, аж під ніч наскочили на яму глибоку та широку. Кабан скочив— не перескочив, а за ним і всі інші поскакали і всі разом у яму попадали. Що робити, мусять ночувати. Зголодніли вони, а вилізти нема куди, їсти нема чого. От Лис і надумав.

— Нумо, — говорить, — пісні співати. Хто найтонше голосом потягне, того ми й зїмо.

От вони й затягли. Вовк, відомо, найгрубше: у-у-у! Кабан трохи тонше: о-о-о! Лис іще тонше: е-е-е! А Зайчик зовсім тоненько запищав: і-і-і! Ки-

¹ Кабан — дик, дика свиня.

нулися всі на бідолоашного Зайчика, розірвали його та й зіли. Та що там їм з того Зайця за ситість? Ще не розвиднілось гаразд, а вже всі вони такі голодні, що ледве дихають. Знову Лис загадує.

— Нумо пісні співати. Хто найгрубше голосом потягне, того ми й зімо.

Почали співати. Хотів Вовк тонесенько затягнути, та як не завие грубо: у-у-у! Тут кинулися на нього та й зараз його роздерли.

Лишилися ще два: Кабан і Лис. Поділилися вони Вовковим мясом. Кабан швидко зїв свою частину, а Лис трошки зїв, а решту сховав під себе. Минув день, минув другий. Кабан голодний, нема що їсти, а Лис усе в куточку сидить, витягає по шматочку Вовкового мяса та їсть.

— Що це ти, кумочку, їси? — питає його Кабан.

— Ой, кумочку, — зітхає Лис. — Що маю робити! Свою власну кров пю з великого голоду. Зроби й ти так само. Прокуси собі груди, висисай помалу свою кров, то побачиш, що й тобі легше стане.

Послухав дурний Кабан. Як заповоров кливаками, зараз розповоров собі груди, та поки дійшов до того, щоб напитися своєї крові, то й увесь кровю підплив та й став зовсім небіжчик. От Лис тоді й кинувся на його мясо і ще кілька день мав що їсти.

2.

Та далі не стало й Кабанового мяса. Сидить Лис у ямі і знов йому голод допікає. А над цією ямою стояло дерево, а на дереві Дрозд гніздо ве. Дивиться Лис на нього, дивиться з ями, а далі почав промовляти:

— Дрозде, Дрозде, що ти робиш?

— Гніздо вю.

— Нащо тобі гніздо?

— Яець нанесу.

— Нащо тобі яець?

— Молоді виведу.

— Дрозде, Дрозде, коли ти мене з цієї ями не видобудеш, то я твоїх дітей поїм.

— Не їдж, Лисику, зараз тебе виведу, — проситься Дрозд.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як йому Лиса з ями добути. От він щодуху полетів лісом, почав збирати патички, гіллячки, та все в яму кидає. Ки-

дав, кидав, поки Лис по цих патичках з ями не виліз. Думав Дрозд, що він піде собі геть, та де тобі! Лис ліг під Дроздовим деревом та й говорить:

— Дрозде, Дрозде, вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Ну, а тепер нагодуй мене, а то я твоїх дітей поїм.

— Не їдж, Лисику, вже я тебе нагодую.

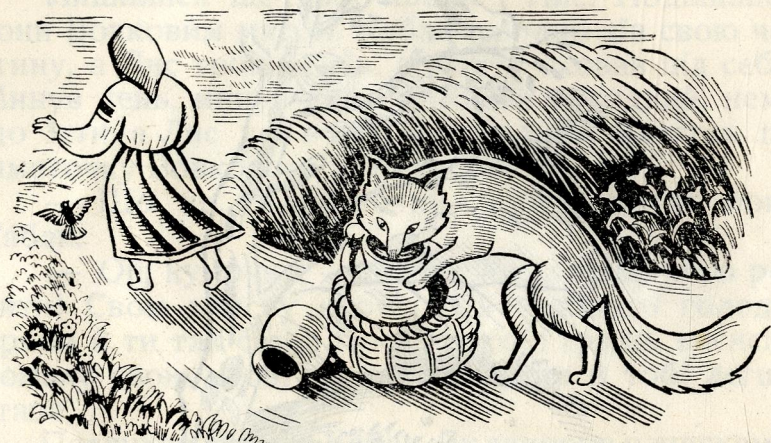
Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як йому Лиса нагодувати. Далі надумав і каже Лисові:

— Ходи зі мною!

Вийшли вони з лісу, а попід лісом польова доріжка йде.

— Лягай тут у жито, — каже Дрозд Лисові, — а я буду міркувати, чим тебе нагодувати.

Бачить Дрозд — доріжкою баба йде, чоловікові в поле полуденок несе. Скочив Дрозд у калюжку, в воді обмочився, в піску обталапався та

й бігає по доріжці, пурхає сюди й туди, немов зовсім літати не може. Бачить баба — пташина мокра та немічна.

— Дай, — думає, — зловлю оцю пташину, принесу додому, буде забавка для дітей.

Підбігла трохи за Дроздом — він біжить, пурхає, та не летить. От вона поставила кошик з горнятками на доріжці, а сама давай Дрозда ловити. А Дрозд то підбігає, то підлітає, а все далі та далі, а баба все за ним та за ним. Нарешті, бачучи, що вона відбігла вже досить далеко від свого кошика, знявся вгору та й полетів. Баба тільки рукою махнула та й вертається назад до кошика. Ба, ба, ба! Там застала добрий празник. Поки вона бігала за Дроздом, а Лис тимчасом вискочив із жита та до горняток. Повиїдав усе чисто, решту порозливав, а сам драла.

Сидить Дрозд на дереві та й ве гніздо, аж тут зирк, а Лис під деревом.

— Дрозде, Дрозде, — говорить Лис, — чи вивів ти мене з ями?

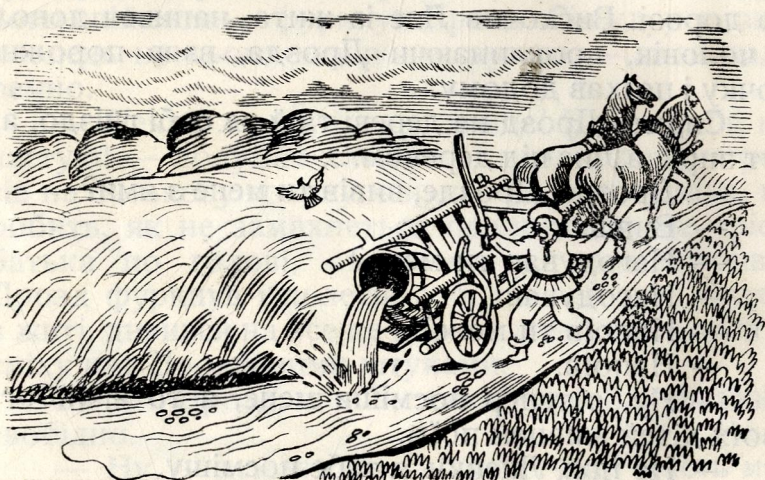
— Вивів, Лисику.

— А нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Ну, тепер же напій мене, а то я твої діти геть поїм.

— Не їдж, Лисику, я тебе напою.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як би йому Лиса напоїти. Далі надумав і каже Лисові:

— Ходи зі мною!

Вийшли з лісу знов на ту саму польову доріжку.

— Лягай тут у жито, — каже Дрозд Лисові, — а я буду міркувати, чим тебе напоїти.

Бачить Дрозд, а доріжкою чоловік їде, бочку води везе капусту підливати. Підлетів Дрозд, сів коневі на голову, дзьобає.

— Атю! — крикнув чоловік та й замахнувся на Дрозда батою. Дрозд пурхнув, а чоловік луснув батою коня по голові. Мов нічого й не бувало, сів собі Дрозд на другого коня та й дзьобає

його в голову. Знов замахнувся чоловік і знов луснув коня по голові. Розлютився чоловік на Дрозда: „От каторжна² пташина! — думає собі. — І чого вона привязалася!”

Дрозд тим часом сів на бочку з водою та й дзьобає собі.

— Чекай же ти, — думає чоловік, та несподівано як вихопить ручицю з воза, як не лусне по бочці! Дрозда не вцілив, а бочка від важкого удару похитнулася та й гепнула з воза на землю, і вся вода з неї вилилася та потекла здоровою річкою по дорозі. Вискочив Лис із жита, напився доволі, а чоловік, проклинаючи Дрозда, взяв порожню бочку і поїхав додому.

Сидить Дрозд на дереві та й ве собі гніздо, аж тут зирк, а Лис під деревом.

— Дрозде, Дрозде, вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Напоїв ти мене?

— Напоїв.

— Ну, а тепер посміши мене, а то я, їйбогу, твоїх дітей живцем поїм.

— Не їдж, Лисику, я тебе посмішу.

Горює Дрозд, нудьгує Дрозд, як би йому Лиса посмішити, а далі й каже:

— Ходи зі мною!

Вийшли з лісу знов на польову доріжку. Лис засів у житі та й жде. Аж ось їде дорогою той сам чоловік, що передше їхав з водою: сам сидить на переді, а ззаду сидить його синок з паличкою в руці. Підлетів Дрозд, сів на плече чоловікові та й дзьобає.

— Ой, тату, — каже хлопець, — на вас птах сів! Не ворухтешся, я його забю.

Ще старий не встиг гаразд розслухати, що син каже, а хлопець як замахне паличкою — лусь.

² каторжна — лиха, злюща.

батька по плечу! Дрозд тільки фуркнув, а по хвилині сів на друге плече чоловікове. Знов розмахнувся хлопець і ще дужче влучив батька по плечу.

— Ой, сину, що це ти робиш? — крикнув батько.

— Цитьте, тату! Якась пташка все сідає на ваші плечі, я її мушу зловити.

— То лови, а не бий! — з болю кричить батько.

Політав, політав Дрозд та й сів старому на голову та й дзьобає його солом'яну крисаню,³ немов тут йому й місце. Махнув хлопець долонею, щоб його спіймати — фуркнув Дрозд. Сів удруге, знов хлопець на нього намірився рукою — знов надаремно.

— Чекай же ти, бісова птице! Вже я тебе по частую! — подумав хлопець. І коли Дрозд утретє сів на батькову голову, він, не тямлячи гаразд, що робить, як не замахнеться палицею, як не трісне батька по голові, аж тому світ замакітрився. Дрозд фуркнув і полетів собі геть. А лис, сидючи в житі, дивився на все це і аж за живіт держався зо сміху над Дроздовими штуками.

Бачить Дрозд, що Лис такий радий, і відітхнув свободно.

— Ну, — думає собі, — тепер чень⁴ дасть мені спокій, не буде моїм дітям грозити.

3.

Та ледве він знов узявся будувати своє гніздо, аж зирк, Лис уже знов під деревом.

— Дрозде, Дрозде, — мовить Лис, — вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Напоїв ти мене?

— Напоїв.

³ крисаня — капелюх з широкими крисами.

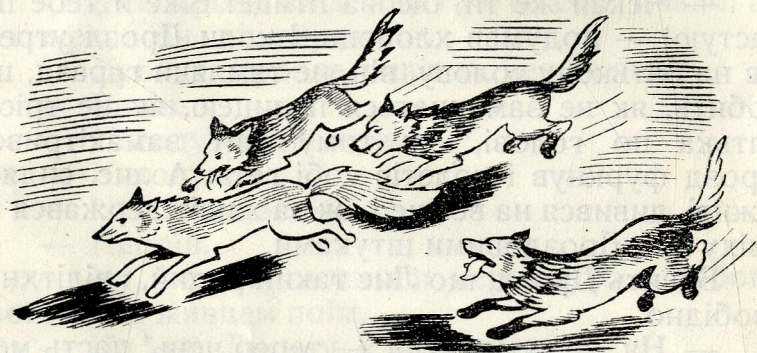
⁴ чень — чейже, ачей.

- Розсмішив ти мене?
— Розсмішив.
— Ну, а тепер ще мене постраш, бо коли ні, то я твоїх дітей поїм.

Горює Дрозд, нудьгує Дрозд, як би йому Лиса настрашити, а далі, й каже:

— Що ж маю робити? Ходи зі мною, я тебе настрашу.

Веде Дрозд Лиса попід ліс, дорогою, на велике пасовище. Там паслася велика череда овець. Пастухи сиділи в колибі,⁵ а пси бігали довкола череди, пильнували овець. Став Лис здалека, на краю лісу, та й, побачивши псів, не хоче йти далі.

- Що, Лисику, страшно? — питає Дрозд.
— Ні, не страшно, — каже Лис, — а тільки я втомився, не хочу йти далі.
— Як же ж я тебе настрашу, коли ти не хочеш далі йти? — питає Дрозд.
— Страш, як знаєш, — мовить Лис, — але знай, що коли не настрашиш, то я твоїх дітей з кістками схрупаю.
— Добре, — каже Дрозд, — лягай же ти собі ось тут у жито і гляди, що я буду робити. А коли тобі почне бути страшно, то крикни мені, щоб я перестав.

⁵ колиба — пастуша хатка, шалас.

Полетів Дрозд, сів собі на землі перед псами та й порпає землю лапками. Кинулись пси до нього, він підлетів, та зараз же сів знову недалеко того місця, та вже трохи ближче до лиса. А Лис глядить, що з того буде, а то й не бачить, що пси підходять усе ближче та ближче. Далі Дрозд зривається з землі і одним крилом, треплючися, мов скалічений, починає летіти просто до Лиса. Пси за ним. Бачить Лис, що біда, як схопиться з місця, як не крикне до Дрозда:

— Ну, що ж ти, дурню! Та бо ти на правду псів на мене ведеш!

Тут його пси побачили. Як не кинуться за ним! Ледве Лис здужав пробігти кільканадцять кроків, уже пси здогонили його й роздерли.

Таке то, бачите: хто хитрощами та підступом воював, той від підступу й погиб.

Іван Франко.

Погане Каченя

1.

Гарно було за городом. Було літо, жито почало половіти, а овес стояв уже зелений, сіно було вже в стогах; по зеленій луці ходив довгоногий бузьок і белкотав по-єгипетському — він навчився цієї мови від матері. За полями, за луками росли великі ліси з глибокими озерами в гушавині.

Так, гарно було за городом! Проти сонечка стояв старий хутір, обкопаний глибокими ровами з водою; від хати і аж до води поросли лопухи, та такі ж високі, що малі хлопята могли стояти під найбільшими листами, не нахиляючись; серед лопухів було так глухо та дико, мов у лісовій пуші, і там сиділа на яйцях качка. Сиділа вона вже давно і вже їй добре таки надокучило те сидіння, бо її не часто відвідували; іншим качкам більше подобалося плавати, ніж сидіти в лопухах та кахати з нею.

Нарешті каченята почали вилуплюватися.

— Пі! пі! — почулося з яєць, жовтки в яйцях пооживали, повисовували носики із шкаралуп.

— Швидше! швидше! — закахкала качка, і каченята, поспішаючись, повилазили і почали озиратися навкруги, розглядаючи зелене лопушиння; мама їх не спиняла, бо зелена барва гарна на очі.

— Який великий світ! — сказали каченята.

Ще б пак! Тепер їм було багато просторише, ніж тоді, як вони лежали в шкаралупах.

— А ви думаєте, що це вже й увесь світ? — сказала мати. — Ні! Він тягнеться ген-ген далеко,

туди аж за сад, аж за ниву; але там я зроду не була! Ну, чи всі вже ви тут? — і вона встала. — Отже не всі ще! Найбільше яйце ще цілісіньке! Та чи скоро ж цьому край буде, бо вже мені обридло отут сидіти.

Вона знову сіла.

— Ну, що тут у вас діється? — спитала стара качка, що прийшла на відвідини.

— Та ось ще одно не вилупилось, — відповіла качка. — Сиджу, сиджу, та й досі ще нічого з нього немає. Але глянь на тих, що вилупились! Правда — гарні?

— А встань лиш, я гляну на яйце! — сказала стара качка. — Може це індиче. Мене теж раз піддурили були. Ну, й було ж мені клопоту з тими індичатами! Вони страх як бояться води; уже я й кахкала і штовхала їх у воду — не йдуть, хоч ти, що хоч, роби! А-ну дай, я гляну на яйце! Ну, так і є! Індиче! Кинь лиш його, та йди, вчи інших плавати!

— Та вже посижу ще! — сказала молода качка. — Сиділа стільки, то можна трошки ще посидіти.

— Ну, роби, як знаєш! — сказала стара та й пішла собі.

Врешті наклюнулося і найбільше яйце.

— Пі! пі! — і звідти вилізло велике нечепурне пташеня. Качка обгляділа його.

— Страшенно велике! — сказала. — І зовсім не таке, як ті, що попереду вилупились. Ну, та вже ж воно буде на воді, хоч би й силоміць довелося туди його пхнути!

Другого дня був чудовий ранок, сонце світило ясно-ясно. Качка зібрала всю свою сімю та й повела до рова на воду. Плюсь! і качка була вже на воді.

— А-ну, сюди! Мерщій! — покликала вона каченят, і ті одно за одним плюснули на воду.

Спершу вони пірнули були з головками, але зараз виринули і поплили так, що аж любо поди-

витися. Лапками греблися вони швидко-швидко; нечепурне каченя не оставалося позаду.

— Ні, це не індича! — сказала качка. — Ач, як гарно гребе лапками, а само й не схитнеться. Ні, це таки моя рідна дитина! Та як роздивитися на нього, так воно таки й не погане. Ну, швидше, швидше, не оставайтесь! Я зараз поведу вас до громади — підемо на пташаче подвір'я. Та глядіть, не відходьте від мене, щоб хто не розтопав. Та стережіться kota!

Незабаром увійшли вони на пташаче подвір'я. Господи! От де було крику та зику! Дві качачі сім'ї билися за рибячу голівку, а наприкінці вхопив її кіт.

— Он, що діється в світі! — сказала качка, оближуючися, бо їй теж хотілося покоштувати рибячої голівки. — Ну, ну, моторніше повертайтесь! — сказала вона каченятам.

— Скажіть: ках! та вклоніться отій старій качці. Вона тут найбільша пані. Вона еспанської породи, через те й сита така. Бачите, в неї на лапці червона стьожечка? Як чепурно! Це для качки найпочесніша річ. Надівають качці стьожечку, щоб показати, що хочуть зберегти її, хочуть, щоб вона ніде не ділася; по цій стьожечці її пізнають і люди і птахи. Ну, швиденько! Та йдучи, не вивертайте лапки в середину. Порядне каченя мусить вивертати лапки від себе отак, як татко та мати. О, тепер так! Ну, вклоніться ж і скажіть: ках!

Вони так і зробили. А інші качки обглядали їх і говорили голосно:

— Ото, як їх багато прийшло сюди! Наче тут без них мало! А одно, гляньте, яке нечепурне! Ні, такого ми вже до гурту не приймемо!

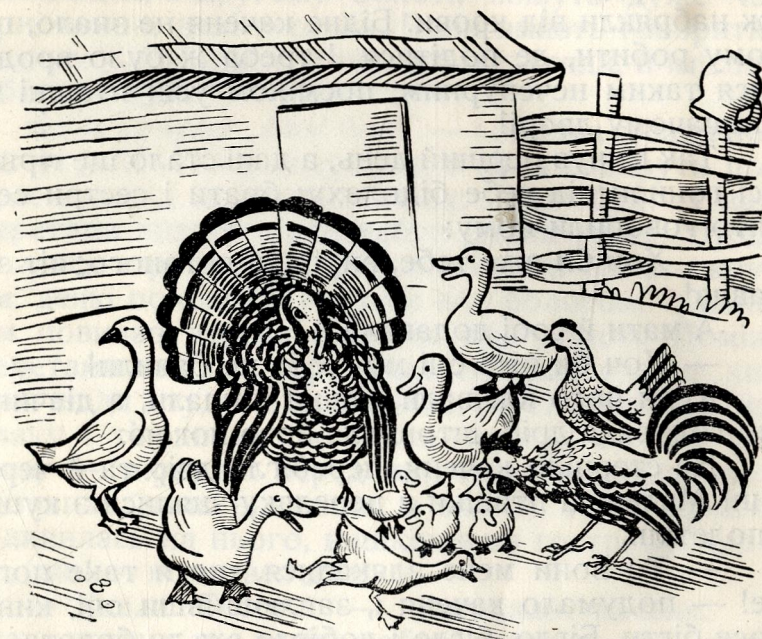
І зараз же одна качка підскочила та й ушипнула його за шию.

— Лишьте його! — сказала мати. — Адже воно вам нічого лихого не зробило.

— Це правда; але ж воно таке велике та чудне! — сказала розбишака. — Треба йому доброго прочухана дати!

— Гарні в тебе діти! — сказала стара качка з червоною стьожечкою на лапці. — Всі дуже чепурненькі, опріч одного. Це якесь нечепурне вдалося. Як би його якось причепурити...

— Ніяк не можна, шановна пані! — відповіла качка-мати. — Та воно, хоч і нечепурне, а серце

має добре і плаває не то не гірше, а ще й краще за інших. Я думаю, що воно, як підросте та вирівняється, то почепурнішає. Воно залежалося в яйці, тому й удалося таке. — І вона погладила носиком велике каченя. — А до того воно качур, а качурові краси не так уже треба. Я думаю, що як воно виросте, то зуміє дати собі раду.

— А інші каченята дуже, дуже гарненькі! — сказала стара качка. — Ну, діти, ідіть собі, гуляйте, а як знайдете рибячу голівку, то принесіть мені.

От і пішли собі каченята по двору, і всім їм було добре, погано було тільки бідолашному каченяті, що пізніше за всіх вилупилося і було таке

нечепурне. Його клювали, штовхали і глузували з нього всі: і качки і кури.

— Воно занадто велике! — говорили всі. А індик, що вилупився з острогами на ногах і через те вважав себе за володаря, надувся і, розпустивши крила, хвіст, побіг до каченяти, подивився на нього і щось сердито забелкотав; шия та намисто в нього аж набрякли від крові. Бідне каченя не знало, що йому робити, де подітися. І треба ж було вродитися таким нечепурним, посміхом усієї пташні на пташачому дворі!

Так минув перший день, а далі стало ще гірше. Всі гонили від себе бідолаху; брати і сестри сердито говорили йому:

— Хоч би вже тебе, виродка поганого, кіт задавив!

А мати й собі додавала:

— Хоч би вже очі мої тебе не бачили!

Кури його клювали, качки щипали, а дівчина, що годувала дріб, штовхала його ногою.

Не стерпіло каченя, перебігло двір та й через тин! Маленькі пташки з переляку знялися з кущів і полетіли.

— То вони мене злякалися, що я таке погане! — подумало каченя і, заплющивши очі, кинулося бігти. Бігло, бігло і добігло аж до болота, де жили дикі качки. Втомлене та заженене просиділо воно там усю ніч.

2.

Вранці дикі качки позлітали з гнізд і побачили нового товариша.

— Ти хто такий? — спитали вони.

А каченя поверталось на всі боки та вклонялося, як уміло.

— Та й погане ж ти! — сказали дикі качки. — Ну, та нам про те байдуже, не смій тільки залицятися до нас!

Де вже там йому, бідолашному, було про те думати! Йому коли б дозволили хоч посидіти отут в очеретах та напитися болотної водиці.

Два дні просиділо воно в болоті, а третього дня прилетіли два дикі гусаки. Вони були ще дуже молоді і через те дуже великоносилися.

— Слухай, товаришу! — сказали вони. — Ти таке погане, що навіть подобаєшся нам. Справді! Хочеш жити з нами і бути вільним птахом? Недалеко звідси, в другому болоті, живуть дуже чепурні панни, дикі гусочки. Вони вміють говорити: „Гел, гел!”. Ти таке погане, що ще, гляди, й їм подобаєшся дуже!

Коли це враз: „бах! бах!” — і обидва гусаки падали мертві між очеретом, а вода навкрути почервоніла від їх крові. Знову: „бах! бах!” і над очеретами знявся цілий табун диких гусей. Отоді почалося стріляння! Стрільці облягли болото кругом, деякі попримощувалися над болотом. Сивий дим повивав дерева і слався над водою. Поміж очеретами ляпали стрілецькі собаки; очерет хитався сюди і туди. Бідне каченя не стямилось з переляку і тільки хотіло було сховати голову під крило — зирк, аж перед ним голова собача: рот роззявила, язик вивалила, а злі очі так і горять. Подивилась на нього, вишкіривши гострі зуби, та ляп, ляп! — подалася далі.

— Хвала Богові! — подумало каченя. — Я таке погане, що навіть собаці гидко кусати мене.

І воно причаїлося в очереті. Стріляння не вщухало, і над каченям раз-у-раз літав шріт із рушниць.

Аж увечері все втихомирилося; але каченя довго ще боялося й поворухнутися. Минуло ще кілька годин, поки воно насмілилося вилізти — і кинулося бігти далі по полях та по луках. Був такий великий вітер, що каченя на превелику силу могло сяк-так бігти.

3.

Присмерком уже добігло воно до вбогої хатинки. Хатинка була така стара, що хотіла уже завалитися, та тільки не знала, на котрий бік падати, через те й стояла ще.

Каченя спіралось об землю хвостом, щоб вітер не підхопив його та не заніс кудись. Але ж де далі, то вітер усе дужчав, і бідне каченя не знало, що йому робити. На щастя побачило воно, що двері в хатці зірвалися з одної завіси і через те висіли криво; між ними та одвірком була щілина; крізь ту щілину можна було вскочити в хату. Каченя так і зробило.

В хатинці жила бабуся з котом та з курочкою. Кота вона звала „синочком”; він умів вигинати спину, муркотати, і ще, як погладити його в темряві проти шерsti, то видно було іскри. У курочки були маленькі коротенькі ніжки, і її прозвано „куцоніжкою”; вона несла яечка, і бабуся любила її, як свою дочку.

Вранці в хатинці побачили приблуду; кіт почав муркотати, а курочка квокати.

— Що там таке? — сказала бабуся.

Придивилася і побачила каченя; але вона не добачала, то й здалося їй, що сита качка до неї приблудилася.

— Оце добре! — сказала бабуся. — Тепер у мене будуть і качині яйця, як тільки це не качур. Ну, та хай поживе, побачимо, що з цього буде.

І каченя оставили в хатинці. Минуло вже тижнів зо три, а воно все не неслося. Справжнім господарем у хаті був кіт, а справжньою господинею курочка, і обое вони звичайно говорили: „Ми та громадянство”. Вони вважали себе половиною всього громадянства, та ще й найкращою. А каченяті здавалося, що про це можна інакше думати. Та курочка не могла такої думки стерпіти.

— Умієш ти нести яйця? — спитала вона.

— Ні!

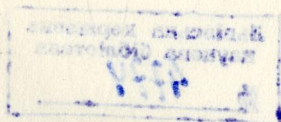
А кіт спитав:

— Умієш ти вигинати спину, муркотати та випускати іскри?

— Ні! — сказало каченя.

— Ну, то й мовчи і не встрявай у розмову до розумних людей!

І каченя сиділо собі у куточку. Коли це від-

разу згадалося йому свіже повітря та сонечко і дуже схотілося поплавати. Воно не втерпіло і сказало про це курочці.

— Та що тобі сталося? — сказала вона. — От не робиш нічого, то й лізе в голову всяка дурниця. Неси лиш яечка або муркоти, то й минеться дурниця.

— Ах, плавати так гарно! — сказало каченя. — А надто ще, як пірнеш глибоко-глибоко!

— Ну, вже й гарно! — сказала курочка. — Ти зовсім збожеволів. Спитай у кота, він розумніший за всіх, кого я знаю, спитай, чи любить він плавати або поринати? Про себе я вже й не кажу. Спитай нарешті в бабусі, нашої господині, бо розумнішої за неї немає на всьому світі! По-твоєму, то й їй мусть хотітися плавати?

— Ви мене не розумієте! — сказало каченя.

— Коли вже й ми не розуміємо, то хто ж тебе й зрозуміє. Що ж ти становиш себе розумнішим за кота та за господиню, не кажу вже про себе? Не дурій, а краще дякуй Богові за все, що тут тобі зроблено. Тебе прийняли, живеш тепер у теплі та в добрі у такому товаристві, від якого можеш чогось навчитися; та тільки дурна в тебе голова і не варт з тобою говорити! Ти вже вір мені! Я добра тобі бажаю, через те й сварю на тебе; по цім завжди можна пізнати справжніх друзів! Навчися ж нести яйця або муркотати та випускати іскри!

— А я думаю, що мені краще піти звідси в світ за очі! — сказало каченя.

— Куди хоч, — відмовила курочка.

І каченя пішло собі. Воно плавало і поринало досхочу, але всі гордували ним, бо було дуже погане.

4.

Прийшла осінь, лист на деревах пожовк, і вітер підхоплював його та крутив у повітрі; вгорі стало дуже холодно, і з важких хмар сипало крупами та снігом, а на тину сидів крук і з холоду крякав на все горло. Ух! Від самої думки про таку

холоднечу ніби замерзаєш! Зазнало тоді лиха бідне каченя!

Раз увечері, як сонечко ще так гарно світило на небі, зза кущів знялася вгору ціла громада чудових великих птахів; каченя ще зроду не бачило таких гарних: усі вони були білі, як сніг, з довгими гнучкими шиями. То були лебеді. Вони закричали, замахали крилами і полетіли з холодних лук у теплі краї за синє море. Вони знялися високо-високо, а бідному каченяти якось так дивно защеміло серце. Каченя закрутилося на воді, простягло шию і собі закричало так голосно та дивно, що аж саме злякалося. Чудові птахи не йшли йому з голови і, як уже зовсім не стало їх видно, воно пірнуло в воду аж на дно, а на душі у нього було дуже неспокійно. Каченя не знало, як звуть тих птахів, куди вони летіли, але полюбило їх, як досі не любило ще нікого. Воно не заздрило їх красі; йому на думку не спадало забажати стати таким, як вони, бо воно радніше було б, як би хоч качки не гнали його від себе. Бідне, погане каченя!

А зима була люта-прелюта. Каченя мусіло плавати, не перестаючи, щоб не дати воді замерзнути круг нього, але що-ночі ополонка все меншала та меншала. Морози такі були, що аж крига тріщала. Каченя безперестанку гребло лапками, але врешті таки знесилилося, перестало плавати і вода обмерзла круг нього.

Рано вранці понад річкою йшов селянин, побачив каченя, пробив кригу чоботом, забрав каченя і поніс його своїй дружині.

У хаті каченя обігрілося. А тоді захотіли з ним погратися, а йому здавалося, що вони йому щось лихе хочуть зробити, кинулось від них та просто у дійницю — все молоко розхлюпало. Господиня скрикнула і сплеснула руками, а каченя з молока та в масло, а звідти в діжку з борошном. Господи! До чого вже було його й прирівняти! Жінка кричала та гонилася за ним з кочергою, діти бігали, валяючи одне одного, та аж вищали з реготу. Добре, що хоч двері були відчинені! Каченя

вискочило з хати, кинулося в кущі і довго-довго лежало там, як непритомне.

5.

Було б дуже сумно описувати всі пригоди, яких зазнало каченя за ту холодну зиму. Як же сонечко знову пригріло землю своїм теплим промінням, воно лежало в болоті в очеретах; заспівали жайворонки, прийшла весна красна.

Каченя махнуло крилами і полетіло. Тепер крила його шуміли і були куди міцніші, ніж поперед. І не чулося воно, як опинилося у великому саду. Яблуні саме цвіли тоді, запашний боз схиляв свої віті над водою.

Ох, як же тут було гарно, як пахло весною! Коли це із очеретів виплили три чудові птахи, і якийсь дивний сум стиснув йому серце.

— Полечу я до цих величних птахів; вони певно вбють мене за те, що я, таке погане, насмілюлося наблизитися до них — та дарма! — Краще хай вони вбють, ніж терпіти, як клюють кури та качки, та гинути зимою з холоду та голоду.

Воно злетіло на воду і поплило до величних лебедів, а вони, угледівши його, поплили йому назустріч.

— Убийте мене! — сказало бідне каченя і похилило голову, дожидючи смерті...

Та що ж побачило воно в чистій, прозорій воді? Побачило себе самого, але то не було вже погане попелясте каченя, а був то білий лебідь.

Дарма, що побачив світ у качачому гнізді, аби вилупитися з лебедячого яйця.

Тепер лебідь радів, що зазнав стільки горя та лиха, бо краще міг зрозуміти своє щастя. Великі лебеді плавали круг нього і голубили його носами по білому, як сніг, пір'ю.

До води прибігли малі діти; вони почали кришити лебедям хліб та кидати зерно, а найменше закричало:

— Новий! Новий!

І всі, тоді почали кричати:

— Еге, новий! Новий! — плескали в долоні і аж танцювали з радощів. Потім побігли, привели батька й матір і знову кришили лебедям хліб та пиріжки. Всі говорили, що новий лебідь кращий за всіх. Такий молоденький, такий чепурний.

І старі лебеді схилили перед ним голови.

А він засоромився і сховав голову під крило. Він був дуже щасливий, але ні трохи не запишався, бо добре серце не знає пихи. Він памятав той час, як усі ним гордували та гонили його від себе. А тепер говорять, що він найкращий серед цих чудових птахів!

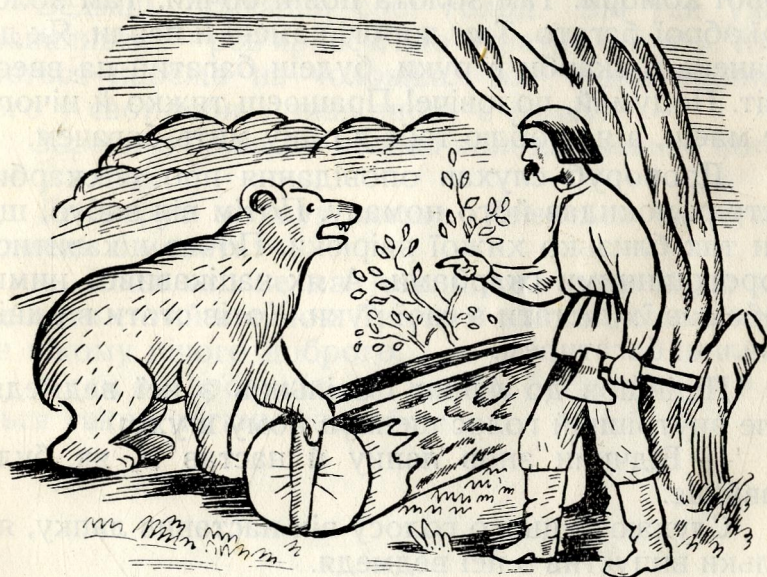
Боз схиляв до води свої запашні віті, сонечко світило так ясно... Лебідь підняв крила, випростав гнучку шию і скрикнув радісним криком.

Г. Х. Андерсен

Дроворуб і Ведмідь

Ішов раз дроворуб крізь ліс. Було тихо, ні вітрець не ворухне, ні птах ніякий не перебе тиші лісу.

Зненацька почув дроворуб стогони. Відразу

зміркував, в котрій це стороні, і звернув туди свої кроки. Але йшов дуже обережно, бо знав, що в цій лісовій глушині може стрінутися із диким звірем.

Коли стогони не вмовкали, він прискорив ходи. Підійшов ближче, ховаючись за дерева.

Аж ось побачив великого кудлатого ведмедя. Спершу злякався й хотів утікати. Але згодом пе-

реконався, що ведмідь попав у лапку, яку наставив на нього лісничий.

Дроворуб підійшов ближче до ведмедя. Був безпечний.

Ведмідь просить:

— Чоловіче, звільни мене з цієї лапки, я буду тобі вдячний все своє життя.

Дроворуб злякався самої думки, що ця звірюка може опинитися на волі, і каже:

— Я не можу звільнити тебе, бо ти мене зіси.

Ведмідь почав впевнювати чоловіка, що він не зість його, що взагалі не вдіє йому ніякої кривди. Дроворуб усе ще боявся. Потім почав ведмідь обіцувати чоловікові великі скарби:

— Як ти звільниш мене, я заведу тебе до лісової комори. Там золота повні бочки. Там золотої зброї багато. Там дорогі камені й перли. Як дістанеш ті скарби в руки, будеш багатий на весь світ. Подумай, чоловіче! Працюєш тяжко й нічого не маєш, а я зроблю тебе в одну мить багатцем.

Дроворуб слухав оповідання про ті скарби, і страх покидав його помалу. Потім він забув, що він так близько хижої звірюки. Почав цікавитися дорогоцінними скарбами. А як зацікавився ними, забажав їх дістати в свої руки. Хотів стати в одній хвилині багатирем.

Підійшов до лапки і звільнив з неї ведмедя. Але внутрішній голос шепнув йому в ухо:

— Відчини знов лапку й настав її, як була давніше.

Слухаючи цього голосу він наставив лапку, як тільки випустив з неї ведмедя.

А ведмідь, визволений з пут, випростував хребет, став на задні лапи і мовить:

— Знаєш, чоловіче, я вже два дні сиджу в цій пастці. Можеш собі подумати, який я голодний. Я мушу зісти тебе!

Чоловік здивувався. Пригадує ведмедеві його обіцянку. Врешті мовить:

— То ти так додержуєш слова? То така твоя подяка?

А ведмідь сміється з чоловіка та й каже:

— Коли в кого порожній шлунок, то годі, щоб він думав про вдячність. Я мушу тебе наперед зісти, а потім буду тобі вдячний.

Чоловік проситься, щоб ведмідь не робив йому такої кривди. Заклинає його на всі святощі. Але ведмідь і не слухає благань чоловіка. Він зближається до дроворуба й потішає його:

— Ти й так мусиш колись умерти. Як я зім тебе, не буде треба тобі похорону.

Вже мав кинутися на дроворуба. Чоловік обійшов тимчасом обережно лапку, яка стояла тепер між ним і ведмедем.

Ведмідь пригадав собі голод. Він так уже розпалився — роз'явився, що втратив пам'ять. Кидається наосліп на чоловіка. Але, поки вхопив його у свої лаби, попав знову в лапку.

Заревів з болю, бо велика колода зловила його мов у кліщі.

Дроворуб зітхнув легше. Дивиться на муки ведмедя й мовить:

— Коли хто не має серця, той хоче перш за все мати ситий шлунок. Тимто й ніколи не зробить він нікому нічого доброго.

А сам він зрозумів, що майно, багатство не дається таким легким способом.

Царевич Яків.

1.

Був один такий цар, що йому все одно око сміялося, а друге плакало. Мав трьох синів і більш нікого, бо жінка вже давно вмерла. Ті сини дуже були б раді знати, чому в їх батька все одно око сміється, а друге плаче. Змовилися вони запитати батька. А в них була така постанова, що одного дня послугував батькові один, другого — другий, третього — третій. Коли рано батько встав, мали йому занести воду до миття і каву на сніданок. Пішов найстарший:

— Дай, Боже, добрийдень, тату!

Батько відповів йому:

— Дай, Боже, і тобі, мій сину!

Він став коло дверей та й питає батька:

— Тату, скажіть мені, чому ваше одно око все сміється, а друге все плаче?

Як батько глянув на нього, він злякався й утік.

Другої днини питав про це батька середущий брат, але він не дізнався. Утік так, як перший.

Прийшов він до своєї кімнати, а брати питаються:

— А що казав тобі тато?

— Ти вже чув, то знаєш, а той піде завтра, то також довідається.

А того наймолодшого уважали старші за придуркуватого. Питає він старших, що говорив батько:

— Підеш завтра, то тато скаже тобі, — відпо-
відають.

Пішов він, заніс батькові рано води до миття
і каву на сніданок:

— Дай, Боже, добридень, тату!

Поставив воду на крісло і каву на стіл. Відсту-
пив до дверей та й питається:

— Тату, скажіть мені, чому ваше одно око все
сміється, а друге все плаче?

Батько хотів і його залякати, як і старших бра-
тів, але він не настрашився. Тричі питав батька:

— Тату, чому ваше одно око все сміється,
а друге все плаче?

— Га, коли хочеш так знати, то скажу тобі:
одно око тому все сміється, що маю трьох синів;
а друге все плаче тому, що всі вони нюньки і ні од-
ного нема між ними юнака. Якби між ними був
юнак, що приніс би золотого пташка, щоб заспівав
мені, то я відмолоднів би зараз.

Молодший брат оповів це своїм старшим
братам.

Каже найстарший:

— Ну, піду я до батька.

2.

Пішов до батька та й каже:

— Тату, я піду по золотого пташка.

— Не йди, сину, ти його не принесеш, бо ти не
юнак.

— Я таки піду!

Дав йому батько на дорогу грошей стільки,
щоб мав досить. Сів найстарший син на коня, їде.
Їде від ранку до вечора. Вже добре смерклося, як
добився до якоїсь корчми. Постановив там перено-
чувати. Увійшов до хати, замовив для себе кімнату
і місце для коня, а потім казав дати собі вечерю.
А в корчмі забавлялися якісь люди. Повечеряв він;
кличуть його ті, щоб ішов з ними забавлятися. Він
не дуже відказувався, бо в душі тільки й ждав, щоб
його закликали. Присів коло них та й забавляється.

Не минуло дві-три години, як протратив усі гроші, і коня, і наряд, та ще й сам себе запродав. Мусів тепер найнятися на службу, доки не відслужить тих грошей, що завинив.

Чекають дома на нього рік — його нема.

Минув рік, пішов середущий син до батька:

— Тату, піду я по золотого пташка, бо брат, видно, не вернеться вже додому. Певно десь його забили. Піду й я по пташка, його пошукати, може де знайду.

— Не йди ти, сину; — каже батько. — Коли той пропав, лишися хоч ти!

— Ні, я йду!

— Га, коли йдеш, то йди.

Дав йому батько на дорогу грошей, скільки було треба.

Сів середущий син на коня, їде. Вже вечір, смерклося; приїздить і він під ту корчму, що брат. Постановив переночувати там. Заїхав на подвіря; питається, чи можна переночувати і чи погодують йому коня. Відповіли, що може ночувати. Взяли від нього коня, завели до стайні, а він увійшов до корчми і зараз замовив собі вечерю. Там при столі якісь забавлялися. Коли повечеряв, кличуть його до себе. Він не дуже отягався, бо тільки й ждав, щоб його закликали. Сів коло них. Не минуло дві-три години, протратив усі гроші, і коня, і наряд, та ще й себе самого запродав. Мусить три роки відслуговувати, поки зможе вийти звідси.

3.

Минув рік, їде наймолодший син, що називався Яків, до батька:

— Тату, піду я по золотого пташка, бо ті ваші сини ні до чого. Вони не прийдуть ніколи назад. Піду я і по пташка, і може їх де відпитаю.

Батько плаче, щоб не йшов.

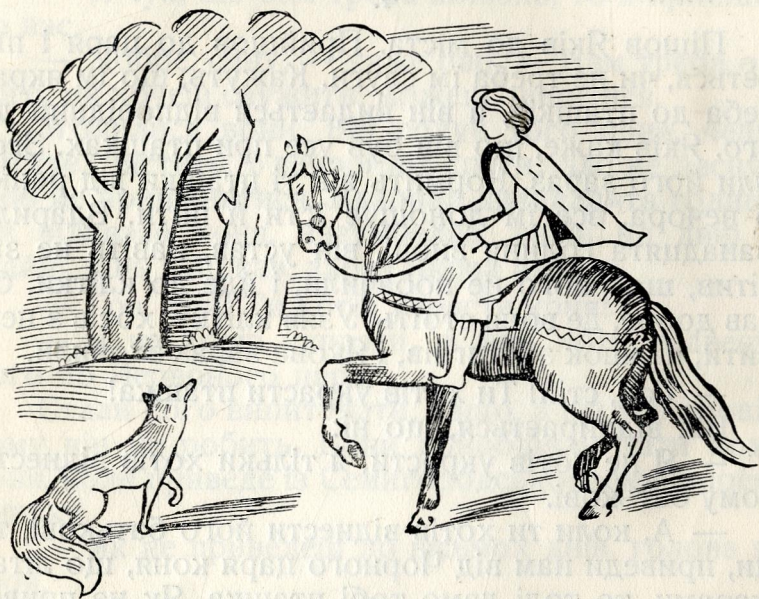
— Ті пішли і не вернулися; ще й ти підеш від мене, а хто ж мене буде доглядати дома?

Він таки йде. Дав і йому батько грошей на дорогу, щоб мав досить. Зібрався Яків, сів на коня

та й їде. Доїхав і він до тої корчми, що брати. Вже смеркалося, але він подумав, що в такій корчмі у такому місці все є найрізніші люди, тому ліпше буде, коли він, не спиняючися, поїде далі. Першу ніч не мусить спати, може їхати! Поминув корчму, стиснув коня острогами та й їде аж до самого ранку.

Доїздить до одного лісу, а звідти вибігає лис і питається:

— Куди їдеш, царевичу Якове?

Яків став, оглядається та й думає: „А, Господи! Хто мене кличе, коли нікого не видно?“ Їде далі. Лис удруге й утретє скричав на нього:

— Гов, стій, царевичу Якове! Скажи, куди їдеш?

— Їду до Червоного короля по золотого пташка; хочу батькові принести, щоб йому заспівав, то може б він відмолод, бо вже дуже старий.

— Піду й я з тобою. Пусти свого коня на пашу, тут її доволі, та нехай пасеться; а сам сідай на мене, бо на своєму коні не доїдеш туди ніколи.

Яків пустив свого коня, сів на лиса, лис скочив

два-три рази — вже там! Стали під містом, а лис каже:

— Знаєш що, Якове? Підеш до царя і станеш на службу. Йому якраз треба доглядача до пташків, щоб їх кормив, то й прийме тебе. Не будеш мати іншої роботи, лиш ті пташки кормити. А вночі в дванадцятій годині здіймеш ту золоту клітку, що в ній сидить золотий пташок.

4.

Пішов Яків до міста. Прийшов до царя і питається, чи не треба їм слуги. Кажуть, що їм якраз треба до пташків, а він видається відповідний до того. Яків каже, що він був усе при пташках. Згодили його зараз. Кормить він ті пташки від ранку до вечора, все їм доношує їсти й пити. Вдарила дванадцята година вночі, він устав, навіть не засвітив, щоб його не побачили, і йде до клітки, бо знав добре, де вона стоїть. Узяв клітку, хотів з нею вийти, пташок заскиглив, і Якова зараз зловили.

— Гов, стій! Ти хотів украсти пташка!

Він відпирається, що ні:

— Я не хотів украсти, я тільки хотів віднести своєму батькові.

— А, коли ти хотів віднести його батькові, то йди, приведи нам від Чорного царя коня, що літає хмарами, то тоді дамо тобі пташка. Як не приведеш, голова не твоя.

Вийшов він до лиса, лис питається:

— Що ж, Якове, нема пташка?

— Ой, нема. Я хотів його принести, та зловили мене і тепер мушу йти до Чорного царя по того коня, що літає хмарами. Як приведемо коня, дадуть нам за нього пташка.

— Добре, — каже лис, — сідай на мене і їдьмо.

Скочив лис два-три рази — вже там!

— Тепер іди, Якове, та наймися до того коня, бо їм якраз треба конюха. Як будуть тебе годити, то скажи, що ти був уже при таких конях. Коли

вночі буде бити дванадцята година, виведеш його із стайні, зазумбелаш, а потім сядеш на нього і приїдеш сюди.

Пішов Яків; питає, чи не треба цареві конюха. Цариця відповідає, що треба, але нехай чекає, вона запитає царя. Пішла до царя, прийшов цар.

— Дай, Боже, добридень, найясніший царю.

— Дай, Боже, і тобі, мій сину. Що скажеш нового?

— Я чув, що вам треба конюха, то я прийшов до вас.

— Добре, сину, — каже цар. — Нам треба одного; як хочеш служити, можеш лишитися.

Згодилися вони. Він годує того коня, чеше, щіткує, чистить. Увечорі ліг спати; але не заснув, щоб не припізнитися. Вдарила дванадцята година, він відв'язав коня, зазумбелав, вивів на двір із стайні, кінь заїржав, зараз Якова ймили:

— Гов, стій! Ти хотів украсти коня!

— Я не хотів украсти, я лиш хотів відвести його до Червоного царя.

Стали його випитувати, нащо, а він усе оповів, чому він це робить. Вони приобіцяли дати йому коня, коли приведе із Семигородської землі цареву доньку.

— Як не приведеш до вісьмох днів, голова не твоя.

— А що, Якове, нема коня? — питає лис.

— Нема, лисику! Я зазумбелав його в стайні, вивів надвір, він заїржав, і мене ймили. Сказали мені, що, як до вісьмох днів не приведу із семигородської землі цареву доньку, голова не моя; а як приведу, дадуть мені коня.

Каже лис:

— А не говорив я тобі: не зумбелай у стайні, але надворі? Тоді були б тебе не зловили. Ну, сталося. Ходім.

Скочив лис три-чотири рази — вже на місці! Стали під містом.

— Знаєш що, Якове? Тепер підемо обидва.

Я перекинуся у красну дівчину та й підемо до царя. Я буду такий самий, як царева донька. А в дванадцятій годині ти виведеш її за браму. Вона піде з тобою, бо її силують тепер, щоб віддалася за мурина, а вона не хоче. Сказала, що волить віддатися за когонебудь, але мурина не хоче. Ти підеш із нею, а я лишуся на її місце. Як би хто спостеріг і прийшов до її кімнати, то я там буду, а вони мене не пізнають. Потому я вас догоню, не журіться.

Пішли вони до міста до царя; питаються, чи не треба їм послугача, але жонатого. Сказали, що треба. Чоловік буде послугач, а жінка кухарка. Згодилися вони і служать. Були вони там день-два, доки Яків не умовився із царівною. Коли на третю ніч ударила дванадцята година, царівна одяглася, пішла пішки з Яковом. Ніхто не доглянув їх. Повставали рано, шукають за послугачем і кухаркою, нема їх. Питають лиса-царівни, де вони.

Вона каже:

— Я їх прогнала, бо вони робили не те, що я наказувала.

Настав вечір, лис помахав хвостом, побіг за ними, а цар лишився без доньки. Як дігнав їх, царівна сіла на лиса, а Яків ішов побіч них пішки.

5.

Пішли до того царя, що мав коня. Каже лис:

— Знаєш що, Якове? Я знов перекинуся в дівчину, та й підемо до царя. Тобі дадуть коня, і ти поїдеш, а я лишуся; опісля я буду вже знати, що треба робити. А царівна хай лишиться тут.

Перекинувся лис у прекрасну царівну. Пішли з Яковом до царя.

— Дай, Боже, добридень, найясніший царю.

— Дай, Боже, і вам обоїм доброго здоров'я.

— Привів я вам царівну, якої ви бажали в заміну за коня.

— Добре, переночуєш тут, а вранці дістанеш коня.

Каже Яків:

— Я не можу ждати ранку; я мушу поспішати, бо мені минає час.

Каже цар:

— Та мені все одно, як хочеш. Я тільки тому так хотів би, щоб ми трохи погостилися. Але коли не маєш часу, кінь готовий, можеш їхати.

Вивели йому коня. Яків сів на нього, їде. Виїхав за місто, сіли обое із царівною на коня, поїхали. Настав вечір, смерклося, лис помахав хвостом, перескочив браму, пішов! Не має цар ні коня, ні царівни.

Їдуть до третього царя, куди мали привести коня і дістати пташка. Лис лишився із царівною за містом, а Яків поїхав на коні до царя:

— Дай, Боже, добридень, найясніший царю.

— Дай, Боже, і вам доброго здоров'я.

— Я привів вам коня, якого ви жадали за пташка.

Цар дуже втішився:

— Добре, добре! Треба його завести до стайні, а ми підемо до хати та погостимося; а потім ти дістанеш золотого пташка з кліткою.

Пішли до хати, випили кілька чарок вина. Каже Яків:

— Найясніший царю, я мушу вибиратися додому, бо мій батько був дуже старий, як я йшов; не знаю, чи застану його ще живим дома.

Цар здержував його, щоб не йшов, щоб переночував, але він не хотів:

— Давайте пташка і клітку, я мушу йти.

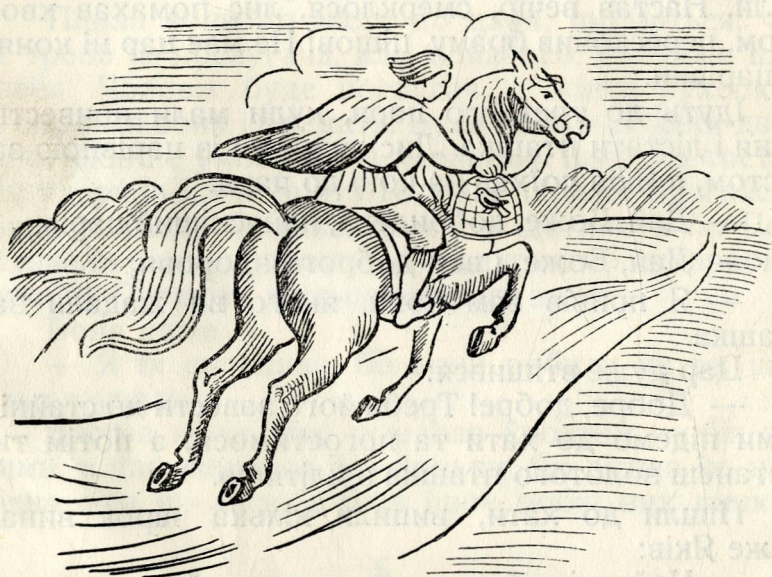
Дали йому пташка, він вийшов на подвір'я, де зібралось багато панів, що хотіли придивитися коневі, що то за кінь. Як вийшов на двір, каже до них Яків:

— Гей, панове, я забув вам щось сказати. Я не показав вам, як сідлається того коня. Коли ваша воля, то я вам покажу, бо його сідлається не так, як інших.

— Просимо, просимо! — відповіли пани. Ми

таки й мали вам казати, щоб ви нам його осіддали, аби й ми знали, як його сідлається.

Яків положив клітку з пташком на верх стовпа в брамі, а сам пішов, осідлав коня, сів, проїхав раз по подвір'ї та й кричить, щоб уважали, бо кінь може вдарити, він ще тут не звичний. Проїхався другий раз по подвір'ї та й знов кричить, нехай вони уважають на себе. Вони розскочилися, зробили

йому місце, щоб мав куди їздити. Пустився третій раз, стиснув коня острогами, кін рванув, Яків ухопив клітку і поїхав!

Виїхав за місто, царівна сіла на коня, а він на лиса, їдуть додому.

6.

Коли дійшли до того лісу, де Яків здибав лиса, лис каже до нього:

— Знаєш що, Якове? Я не піду далі з тобою. Маєш коня, сідай на коня і їдь; лиш не купиш по дорозі стерва, бо, як купиш, дуже зле вийдеш.

Сів Яків на свого коня та їде, а царівна коло нього. Доїхали до корчми. А що був уже вечір, по-

становив він із царівною переночувати в цій корчмі, бо вже втомилися. Увійшли до корчми, питаються, чи можуть переночувати. Кажуть їм, що можуть, є місце і для них і для коня. Завели коня до стайні, а вони обоє казали дати собі вечерю. Питаються їх, де вони були. Вони відповідають, що повінчалися і тепер їдуть додому. Питається Яків, що в них чувати нового?

— Го, ми маємо неабияку новину! — відповів орендар. — Маємо двох царевичів. Кудись їхали, мандрували, заїхали сюди наніч, почали забавлятися, потратили гроші, які мали, і коні, та ще й самих себе запродали. Мали служити тут три роки, щоб відслужити свої довги; але що не вміють нічого робити, то будемо їх продавати. Хто хоче, може їх купити.

Каже Яків:

— Ану, орендарю, покажіть мені, що то за люди! — Бо він собі зараз подумав, що то певно будуть його брати.

Орендар завів його туди, де вони були. Він пізнав уже здалеку, що то його брати; а вони його бачили, але спершу не пізнали. Питається Яків орендаря:

— Орендарю, скажіть мені, скільки хочете за тих двох хлопців, то куплю їх.

— Триста червінців! — відповів орендар.

Яків витяг триста червінців і заплатив орендареві. Орендар віддав обом молодцям коні і наряди й одяги, що вони мали. Зібралися всі рано і їдуть. Їдуть гусаком: царівна наперед, Яків із кліткою і пташком за нею, а ті два брати позаду.

7.

Змовляються ті два, Якова брати, щоб то вони принесли батькові золотого пташка, а не придуркуватий Яків. Підбігли за ним іззаду і відрубали йому шаблею голову. Він зараз упав з коня. А там при дорозі стояв такий старий колодязь, що в ньому висохла вода. Вони підняли його та й вки-

нули до колодязя, а його коня забрали з собою. Царівна не знала нічого про те, бо не оглядалася.

Приїздять вони додому та й кажуть батькові:

— Ну, тату, принесли ми вам золотого пташка і привели коня, що літає, та невістку.

Тільки не знають, котрому буде за жінку, бо вона не хоче ні одного з них. Вона бачить, що то не той, що її взяв. Уже вони там рік у царя: кінь, пташок і царівна. Царівна ніколи не засміється, пташок не заспіває, а коня ніхто не годен погодувати ані обчистити, бо хто вступить до стайні, то він зараз його забє. До року забив триста хлопців. Вкінці вибили до коня діру з поду і крізь діру давали йому їсти й пити; але гною не викидав з-під нього ніхто цілий рік. Уже було під ним стільки гною, що він навіть не мав, де стояти.

8.

Минає рік. Аж тут того самого дня, коли брати кинули Якова до колодязя, надбіг туди лис. Зазирнув до колодязя, що там таке є, дивиться — а там лежить Яків. Як побачив його лис, то й каже:

— Ага, Якове, не казав я тобі: не купуй за гроші стерва, бо зле вийдеш? А ти не послухав мене...

Скочив лис, біжить до лісу шукати живущої і цілющої масти. Стрінув гадюку, що несла масть. Питає лис:

— Що несеш, гадюко?

— Несу живушу і цілющу масть.

— Та нащо?

— Несу, бо віз потратував мені діти, буду їх лікувати.

— Дай мені трохи тої масти.

— О, ще чого забаг! Йди шукай собі!

Лис питає:

— А де ж вона? Скажи мені.

— Йди шукай.

Каже лис:

— Давай, гадюко, трохи тої масти, або кажи,

де її знайти; бо, як не даси, ані не скажеш, заберу всю від тебе.

Гадюка відповідає:

— Ані не дам, ані не скажу. Коли тобі треба, то йди собі шукай.

Лис розлютився, притис гадюку лапою, відобрав від неї масть і каже:

— Не хотіла дати поволі, дай поневолі! Я беру всю масть, а ти йди собі тепер по другу.

Скочив лис, біжить до Якова. Витяг його з колодязя, помастив йому карк і шию, приложив голову до тулуба, зрослася. Став Яків протягатися. Дивиться лис, а Якова голова дивиться назад; бо в поспіху не так він її приложив, як треба. Тоді він відірвав голову, посмарував і приложив уже добре. Став Яків протягатися, а потім каже:

— Ой, але ж бо твердо я заснув!

Каже лис:

— Ой, заснув би, заснув твердо, бо на віки вічні, як би так не я тут. Не казав я тобі: не купиш за гроші стерва, бо зле на тім вийдеш, а ти мене не послухав. Тепер спішися додому, бо царівна невесела, пташок не співає, а коня нема кому нагодувати. Вже забив триста хлопців. Іди та згодися до коня; обчистиш його, погодуєш, викидаєш гній і все зробиш, що належить. Тільки зараз не признавайся братам, що ти їх брат, ані батькові, що ти його син. Вони самі тебе пізнають. Тепер спішися додому.

Попрощався Яків з лисом; дуже дякував йому, що привів його знову до життя. Розійшлися. Пішов Яків додому. Одяг на нім подертий, пошарпаний, бо цілий рік гнів на ньому в колодязі.

9.

Прийшов він до батька додому та й питає, чи не треба їм конюха. Йому відповіли, що треба до одного коня. Згодили його. А старші брати говорять до себе:

— Най іде до стайні. І так бідолаха не має ні одягу, ні що їсти. То нехай його той кінь забє. Ліпше буде для нього так, ніж бідувати так, як досі.

Пішов Яків до стайні. Зараз кінь заїржав, бо пізнав його. Пташок почув, що кінь заїржав, то зараз і собі заспівав. Царівна почула, що пташок заспівав, і засміялася, зараз стала весела, почала говорити, а від року ніхто від неї і слова не чув ані усміху не бачив. Утішилися всі дома, що царівна бесідує, бо досі думали, що вона німа.

Обчистив Яків коня, викидав гній, погодував, вивів надвір напоїти. Брати не можуть надивуватися, що такий волоцюга вміє так з конем обходитися. Дуже їм уподобався. Каже один до другого:

— О, бачиш, брате, ми згодили його і були певні, що його кінь забє. Думали — він бідолаха! А ми такого конюха ще й не мали!

Пішов один син до батька та й каже:

— Тату, маємо тут одного такого конюха, якого ще й не бачили. Знаєте, що наш кінь забив уже триста хлопців, і ніхто не міг досягнути до нього, обчистити, гній викидати, а тепер можна й лягати під нього. Вичесав його, так світиться, як золото. Такий чорний, як крук. Навіть надвір вивів його напоїти, що аж ми самі налякалися.

Каже батько:

— Йдіть, приведіть його сюди, нехай я побачу, що то за чоловік.

Син відповідає:

— Ей, як його сюди приводити, коли він такий обдертий, лахманяр.

Каже батько:

— Та ви обидва не можете справити одягу такому чоловікові, що вам обійшов і нагодував коня, який уже триста хлопців забив? Купіть йому зараз одяг такий, як ваш, і приведіть його сюди!

Зараз купили йому одяг, убрали, відвели до батька. Питає його цар:

— Звідки ти родом, сину?

— Звідки я родом? Я такого й такого царя син.

Цар поглянув на нього та знову питає:

— Як ти сказав?

— Я такого й такого царя син!

— Як називаєшся?

— Яків.

— Та ж ти мій син! —

— Та ваш.

— Де ж ти був досі?

Яків каже: так і так, таке й таке сталося.

Цар розлютився на обох старших синів, зараз прогнав їх від себе, Яковові передав усе царство. Справив зараз Яковові розкішне весілля.

І досі живуть, хліб жують та постолом добро ввозять.

Народна казка.

Як шестеро пройшло через увесь світ.

1.

Колись був такий чоловік, що знався в усяких мудрих та таємних науках. Він служив у війську, був на війні і показав себе бравим та завзятим воюю. Як скінчилася війна, то післали його на відставку й дали три сотики харчевих¹ грошей на дорогу.

— Ну, пождіть же, — промовив він, — я цього вам не подарую! Я знайду собі таких побратимів, що сам король мені мусить дати всі державні скарби.

І такий був розгніваний на неправду, що пішов від людей геть у ліси. Там він зустрів такого величезного чоловіка, що на його очах висмикнув з землі шість дерев з корінням, мов би стеблини буряну якого. То він йому і каже:

— Хочеш мені бути слугою й піти зі мною в світ?

— Добре, — відповів той велетень, — ось нехай я тільки віднесу додому матері оберемок дровець.

Та взяв одну деревину й оперезав нею, мов перевеслом, ці другі п'ять, підняв оберемок на плечі й поніс додому. А потім вернувся й пішов за своїм паном-хазяїном, який йому сказав:

— Ми вдвох з тобою обійдемо весь світ довкола!

¹ харчеві гроші — гроші призначені на купівлю харчу.

Як пройшли вони так кілька годин, то зустріли мисливця. Він стояв, спершися на одно коліно, мав набиту рушницю й націлявся. То пан його й запитав:

— А в що то ти, мисливче, націляєшся?

То той йому й відповів:

— Десять верстов звідсіль сидить на гілочці дуба муха, то я хочу їй прострілити ліве око.

— Ого, то ходи зі мною, — промовив мудрий чоловік, — як будемо ми всі троє в гурті, то нам легко буде пройти через увесь світ.

Мисливий відразу пристав до цього пана в товариство. Як пройшли вони небагато, то побачили сім вітраків, у яких крила тільки миготіли, так швидко крутилися, а між тим ніякого вітру не було і навколо ні один листок не ворухився на дереві. Тоді мудрий чоловік сказав:

— Не можу зрозуміти, як ті крила вітрака крутяться, бо ж не чути ніякого вітру.

2.

Йдуть вони далі і вже, як відійшли від цих вітраків на десять верстов, побачили чоловіка, що сидів на дереві й одну ніздрю придержував пучкою, а другою дув.

— Земляче, а гов! — гукнув йому мудрий чоловік, — що то ти там робиш на вершку дерева?

А цей їм зверху й відповідає:

— Та десять верстов звідціль стоїть сім вітраків, то я дму, щоб їхні крила крутилися.

— Он як! Ну, то ходи, чоловіче, зі мною! — запросив його мудрий чоловік, — як нас четверо буде в гурті, то ми легко через увесь світ пройдемо.

Тоді той дмухайло зліз додолу і пішов з товариством. Ще трохи згодом побачили вони чоловіка, що стояв на одній нозі, а другу, піднявши вгору, держав рукою. Тоді мудрий чоловік сказав йому:

— Та ти ж, чоловіче, міг би зручніше стати і краще відпочити.

— А я, бачите, скороход, — відповів той, — то щоб не дуже далеко сягати відразу, я й придержую одну ногу, бо як стану на обидві та побіжу, то й ніяка пташка мене не дожене.

— Оце добре! Ходи зо мною! Як буде нас п'ять в гурті, то легко пройдем увесь світ.

То й цей пішов з ними. Щось іще небагато вони пройшли, як зустріли якогось крутивуса, який так заломив свого капелюха набік, що той був тільки на одному вусі. Тоді мудрий чоловік і озвався до нього:

— А гов, парубче! І чого то ти так дивно нарядився? Ось одягни капелюха по-людському.

— Не можу, — відповів той, — бо як надіну я капелюха рівно, то піде такий мороз всюди, що пташки замерзатимуть на льоту й падатимуть, як дощ, додолу мертві.

— Он як! Ну, то ходи з нами, — закликав і цього мудрий чоловік, — бо як буде нас таких шестеро в одному гурті, то ми, граючись, увесь світ і впродовж і впоперек пройдемо.

3.

Ото й пішли всі разом далі. Йдуть та йдуть і приходять вони в таке місто, де король усіх людей сповістив, що віддасть за того свою дочку заміж, хто побіжить із нею наввипередки. А тільки ж, коли не пережене її, то збудеться своєї голови. То мудрий чоловік пішов до короля і сказав:

— Я хочу спробувати випередити твою дочку, та тільки, щоб мій слуга біг замість мене.

А король йому на те сказав:

— Добре, нехай і так! Отже, як програєте перегони, то заплатите обидва головами: і ти і твій слуга.

Обговорили вони справу з усіх боків, списали й підписали, щоб стояло діло свято й кріпко. А тоді мудрий чоловік виправив ногу у свого скорохода й сказав йому:

— Ну, тепер будь жвавий, визволяй, щоб наше було зверху.

А було умовлено, що той виграє, хто перший принесе глечик води з однієї дуже далекої криниці. От дали тоді кожному з противників, і скороходові і королівській дочці, по глечику, щоб вони в них набрали та принесли сюди тієї води. Подано знак, щоб обое рушили з місця відразу. Та за ту хвилинку, коли королівна пробігла щось може з півгонів, цей скороход уже й з очей зник,

мовби його підхопило гураганом та понесло сухим лустям за вітром. Минула знову хвилинка, а скороход був уже біля криниці, набрав повен глечик води й вертався з ним до короля. Та як вертався, то почув таку втому, що схотілося йому відпочити. От він і ліг на дорозі, а щоб не заспати і швидко прокинутись, то поклав собі під голову кінський кістяк, що валявся тут серед степу, бо буде, мовляв, твердо лежати, то йому й не спатиметься кріпко. А тимчасом і королівна побігла до криниці, набрала води в глечик і теж стала вертатися додому, бо й вона не абияк уміла бігати. Як побачила вона на шляху скорохода, то зраділа, що він спить, і промовила:

— Ну, тепер ворог у моїх руках, — та й за цим словом вивернула його глечик додолу.

А той скороход лежить та й спить і нічого не бачить. Була б справа загинула, як би не те, що мисливий на щастя визволив. А то він стояв на самому вершечку й дивився своїми зоркими очима, як то там все діється. Він тоді промовив:

— Не годиться, щоб королівна нас перемогла, — та й стрілив із своєї рушниці так влучно, що геть поламав кістяк під головою скорохода, а йому ніяковісінької шкоди не вдіяв.

Тоді скороход скочив на ноги, глянув кругом себе й побачив, що його глечик вивернений, а королівна ген-ген випередила його. Проте він не підупав духом, побіг удруге до криниці, набрав знову в глечик води і прибув на місце ще десять хвилин раніше, як королівна.

— Бачите, — сказав скороход, — тільки тепер я розправив ноги, а попереду то не була ніяка хода, тільки слава, що біжу.

4.

Королеві було дуже досадно, а дочці його тим більше, що доводиться їй виходити заміж за звичайного вояка. То вони вдвоє, батько й доня, почали нишечком радитися, як би то їм позбутися того вояка з його побратимами. Король і каже дочці:

— Я вигадав, яким робом їх позбутися. Не бійся, ніхто з них звідціль не вирветься з душею.

А тим усім сказав:

— А тепер, панове, милости прохаю до мене на бенкет, — їжте, пийте й розважайтесь.

І завів їх усіх у таку кімнату, де все було залізне: і стіни, і підлога, і двері, і навіть віконниці на вікнах із кутого заліза. В цій кімнаті застелили їм стола й нанесли всякого гарного питва і страв, а король промовив:

— Заходьте, панове, їдьте, бенкетуйте собі на добре здоров'я.

А як ці зайшли в середину, то він звелів зараз

же позапирати та позащипати всі вікна й двері. А потім гукнув на кухаря й наказав йому розкласти під цією кімнатою такий вогонь, щоб усе залізо розпеклося і стало, як жар, червоне. Кухар послу- хав, почав напалювати підлогу, мов черинь у печі. А наші подорожні тимчасом посідали за стіл і ве- село собі розважалися коло їди. Як стало парно в хаті, то вони думали, — мабуть це після доброї випивки. А як далі стало робитися все гарячіше та гарячіше, як побачили вони, що всі двері й вікна позачинювані та позащипувані, то вже тоді збаг- нули, яку мав лиху думку проти них лукавий король.

— Ну, цього йому не зробити, — промовив тоді той, що носив капелюх на бакир, — він нас жив- цем не спече, бо я такого холоду напущу, що нія- кий вогонь його не зможе проломити.

Та й поправив на собі капелюх, щоб лежав він на голові рівно. Тут зараз пішов такий мороз, що аж страви на столі позамерзали, а в хаті всі дрижали. Минуло після того години зо дві. Король думав, що вже перепалив своїх гостей на вугіль, і звелів повідмикати й відчинити двері, бо хотів сам поди- витись у середину. Як були двері вже відчинені, то побачив король усіх шістьох здоровісньких та ве- селих. Вони дякували, що їм відчинено двері, бо казали, ніби так тут змерзли, що хотять піти на двір погрітись. І справді король побачив, що всі страви на столі були, як крига, холодні й попримерзали до мисок. Король дуже розгнівався, пі- шов до кухаря та й став його лаяти, чому то він не зробив по його наказу. А кухар відповів:

— Гляньте самі: здається, я напик підлогу до- бре, вона, як жар, червона.

Подивився король і справді побачив, що під залізною кімнатою такий вогонь жевріє, мов у пе- клі, і тоді збагнув, що й цим заходом він не позбу- деться шістьох гостей, нічого їм не вдіє.

Став король знову думки гадати, як йому спекатися непроханих гостей, покликав тоді до себе мудрого чоловіка і почав йому говорити:

— Може б ти, чоловіче добрий, взяв у мене срібла й золота й відцурався моєї дочки? То я тобі заплачу, скільки твоя душа забажає.

— Добре, — сказав мудрий чоловік, — дайте

мені стільки грошей, скільки мій слуга здужає піднести, то тоді я зречуся вашої дочки.

Король був тим дуже вдоволений, а мудрий чоловік додав іще:

— За два тижні я прийду, щоб забрати ці гроші.

А сам тимчасом покликав усіх кравців із усієї держави, щоб усі гуртом посідали та зшили йому велику торбу. А як зробили цю торбу, то доручив своєму слугі, тому, що колись висмикував дерева з корінням, взяти цю торбу на плечі та йти до короля за грішми. Як побачив король післанця, то задрижав:

— Що то за величезний дядько, що несе за

плечима таку торбину, де можна сховати цілу хату?

Потім подумав:

— Мабуть це він за грішми!

І після того звелів принести сто пудів золота сюди за одним заходом. Ледве донесло їх двадцять.

здорових хлопців. А післанець взяв те все однією рукою, сховав у торбу й промовив:

— Щож то ви не все даєте, як було в умові: цими грішми ледве денце торби вкрилось.

Тоді король звелів носити далі, і його люди тягали й тягали, а післанець усе вкладав у свою згрібущу торбу. І як виносили все, що було в короля в скарбниці, то ще й пів торби не напаковано.

— Давайте ще далі, — казав післанець, — жменями ви моєї торби не насиплете.

Тоді прийшлося збирати золото по всьому ко-

ролівству, і наведено сім тисяч підвод, а післанець їх усі разом з кіньми й волами повкидав у свою торбину:

— Не буду ж я роздивляти, — казав він, — мені ніколи, а братиму все, що приходить, аби швидче напакувати свою торбу.

А далі навантажив усю ношу собі на плечі й пішов до свого товариства.

Як король побачив, що одним-одна людина потягнула всі скарби цілої його держави, то дуже розпалився гнівом, скликав своє військо й звелів доганяти шістьох подорожніх і відібрати взятє від нього золото й гроші. Два полки скоро дігнали їх і крикнули подорожнім:

— Ви в нас у полоні. Негайно віддайте торбу з золотом, а то порубаємо вас на січку!

— Що вони верзуть? — здивувався дмухайло, — Які то ми полонені? Попереду вони всі полетять під хмари, як стовп куряви!

Та притис пучкою одну ніздрю, а другою так дмухнув, що обидва полки полетіли, хто куди, тільки шмаття на них теліпалися високо під хмарами та над кручами. Та вже один хорунжий став прохати милости, бо мав девять ран і був бравий парубок, так що не заслугував на таку ганьбу. Тоді дмухайло трохи ущух, а як хорунжий спустився додолу цілий, то звелів йому:

— Йди до короля і скажи, що скільки б він не послав полків — всі вони будуть під хмарами.

Король, як почув таку звістку, то сказав:

— Нехай ідуть, бо з ними не вийдеш на лад.

Отак ці шестеро принесли своє золото додому, любенько його поділили між собою і жили довіку в гаразді.

Брати Грімм.

90000
1, 44 (1986)

РЛ 4774 4

ПЯТЬ

КАЗОК

МБ.

КРАКІВ

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

ЛВІВ